

Ali Hikmet Ayerdem (1876-1939)

Ali Hikmet Ayerdem

Türk General. İstiklal Harbinde Millî Müdafaa Vekâleti Müsteşarı ve 2. Kolordu Komutanı. TBMM 2. Dönem Bursa, 5. Dönem Gaziantep Milletvekili.

1876 yılında Yenişehir'de (Yenişehir-i Fener-Larissa) doğdu. Baba adı İsmail, ana adı Mihriye'dir. Yenişehirli olan ailesi ile birlikte küçük yaşta Bursa'ya göç etmek zorunda kaldı. Bursa'da İbrahim Paşa Mahallesi'nde ikamet etmekte iken mahalle mektebinde okudu. 1889'da Bursa Askerî Rüşdiyesi'ne, 1893'te ise yine Bursa'daki Işıklar Askerî İdadisi'ne girdi. Askerî liseden mezuniyetine müteakip 13 Mart 1896'da İstanbul'da bulunan Mekteb-i Harbiye'ye kaydoldu. Başarıyla devam ettiği Harp Okulu'ndan, 25 Aralık 1898'de mülazım-ı sani (teğmen) rütbesiyle mezun oldu. Aynı yıl, kurmaylık eğitimine devam etmek üzere Erkânıharp Mektebi'ne tefrik edildi. 17 Aralık 1899'da erkânıharp namzedi sınıflarında okurken mülazım-ı evvel (üsteğmen) rütbesine terfi etti. 9 Ocak 1902'de erkânıharp (kurmay) yüzbaşı rütbesiyle Erkânıharp Mektebi'nden başarı ile mezun oldu.

Dönemin kurmaylık stajı gereği, üç askerî sınıfta (piyade, topçu ve süvari) bölük kumandanlığı yapmak üzere 18 Şubat 1902'de 3. Ordu emrine atandı. Bu kapsamda, 31 Temmuz 1902'de Selanik'te bulunan Nizamiye 17. Nişancı Taburu 1. Bölük Kumandanlığına, 25 Nisan 1903'te 15. Seyyar Topçu Alayı 2. Batarya Kumandanlığına, 5 Ocak 1904'te ise Serez'de bulunan 14. Süvari Alayı 4. Bölük Kumandanlığına tayin edildi. 3 Mart 1904'te kolağalık (kıdemli yüzbaşı) rütbesine terfi etti. Staj sırasında gösterdiği gayret ve fedakârlıklara binaen 1 Ağustos 1902'de 5. Rütbeden Mecidi Nişanı ile taltif edildi.

Erkânıharp stajının ardından 1904 ortalarında 3. Ordu Erkânıharbiyesine tayin oldu. İlave görevle Selanik Redif Fırkası Denizli Livası Taburlarının teftişi ile Vilayet-i Selâse (Selanik, Manastır, Kosova) bölgesi kadastro ve harita tersimine memur edildi. 3. Ordu Erkânıharbiyesindeki vazifesine devam etmekle birlikte 19 Mayıs 1907'de, Selanik-Serfice, Selanik-Mitroviçe ve Selanik-Manastır Şimendifer Hattı Askerî Komiserliği görevlerini yürüttü. 9 Aralık 1907'de

binbaşılığa terfi ederek aynı tarihte yeni teşkil edilmekte olan takip alayının Kumanova'daki (91. Alay 2. Tabur) Kumandanlığına tayin edildi. Daha sonra görülen lüzum üzerine Filorina'daki 24. Alay 1. Tabur Kumandanlığına atandı. 23 Temmuz 1908 günü II. Meşrutiyet ilan edildiğinde taburuyla birlikte Manastır'daydı. 23 Aralık 1908'de Cuma-yı Bâlâ'da bulunan 3. Ordu 65. Nizamiye Alayı Kumandanlığına atandı. 13 Nisan 1909 (31 Mart 1325)'da vuku bulan **31 Mart Vakası** üzerine, Hareket Ordusu ile İstanbul'a gitmekle görevlendirildi. Serez Tren İstasyonu'nda, Hareket Ordusu Karargâhına dâhil oldu. İstanbul'a geldiğinde Yıldız Sarayı'nı kuşatan ilk ihtiyat kolu kumandanı olarak vazife gördü. Görev gereği, bir müddet daha İstanbul'da kaldıktan sonra kendi talebiyle Cuma-yı Bâlâ'daki birliğine döndü. Çok geçmeden 19 Ocak 1910'da, yeni tesis edilen İzmir Şimendiferleri Askerî Komiserliğine tayin edildi. Bu görevdeyken İzmir-Afyonkarahisar ve İzmir-Aydın hatları müfettişliğini yürüttü. 15 Ocak 1911'de bu göreve ilave olarak yine İzmir'de teşkil edilen 6. Nizamiye Fırkası Erkânıharbiye Reisliğine atandı. 31 Ocak 1912'de Dikili Taburlarının isyan hareketini önlemek üzere Midilli'ye gitti. 8 Mayıs 1912'de Aydın vilayetinin Urla kazasındaki altın ve civa madenlerinin keşfiyle görevlendirildi. 09 Haziran 1912'de şimendifer komiserliği işleriyle uğraşmak için 6. Fırka emrine atandı. Halaskâran hareketinin tümen içerisindeki etkinliğini artırması nedeniyle bu guruba dâhil olmayarak 14 Ağustos 1912'de 6. Nizamiye Fırkası Erkânıharbiye Reisliğinden istifa etti.

Balkan Harbi'nin hemen öncesinde 29 Eylül 1912 günü, İstanbul Şark Şimendifer Komiserliği refakatine, 18 Aralık 1912'de ise Çatalca Ordusu Menzil Müfettişliği Erkânıharbiyesine tayin edildi. Bu sırada, çok bozuk bir hâl almış olan görev sahasındaki işleri düzeltmeye çalıştı. Şark Ordusu'nun Balkan Harbi'ndeki hezimetinin akabinde sorumluların muhakemesi için kurulan Divânıharp Kitabetine, 26 Ekim 1913'te tayin edildi. 15 Aralık 1913'te Balkan Harbi'nde gösterdiği hizmetleri nedeniyle bir sene kıdem zammı aldı. 30 Aralık 1913'te İzmir Şimendiferleri Askerî Komiserliğine, 8 Ocak 1904'te Ankara'da yeni kurulan 5. Kolordunun Erkânıharbiye Riyasetine tayin edildi. Kolordu Kumandanı Fahri Paşa'nın vefatının ardından yeni kolordunun kuruluş ve sefere hazırlık işlerini bizzat ifa etti.

Birinci Dünya Harbi'nin başlarında 29 Kasım 1914 günü kaymakamlık (yarbaylık) rütbesine terfi etti. 6 Aralık 1914'te İzmir'deki 4. Kolordu Erkânıharbiye Reisliğine atandı. Bu görevi sırasında İzmir'in istihkâmına yönelik çalışmalarda bulundu. 24 Eylül 1915'te 14. Fırka Kumandanlığına tayin edildiyse de fırka merkezine gidmeden 3 Aralık 1915'te İstanbul'da yeni teşkil olunan 49. Fırka Kumandanlığı emrine atandı. 24 Ağustos 1916'da 49. Fırka ile Kafkas Cephesi'ne dâhil oldu. Fırkasını harbe hazır hâle getirmek ve maiyetini yetiştirmek için gösterdiği fevkalade gayret nedeniyle Gümüş Muharebe Liyakat Madalyası ile taltif edildi. Bu görevi sırasında fırkasıyla birlikte Suşehri civarında görev yaptı. 25 Ocak 1917'de şahsına tevdi edilen bir görev için İstanbul'a gitti. 12 Mart 1917'de İzmir Şimendifer Hatları İşletme Müdürlüğü görevine getirildi. Bu vazifeyi yürütmekteyken 28 Temmuz 1918'de miralaylık (albaylık) rütbesine terfi etti. 12 Aralık 1918'de, İzmir Şimendifer Hatlarında yolsuzluk yapıldığına dair iddiaların basına yansmasıyla görevinden el çektilirdi. Herhangi bir görev verilmeden bir müddet daha İzmir'de kaldıktan sonra 1 Mayıs 1918'de İstanbul'a gitti. Resmî bir görevi olmaksızın 1921 yılı başlarına kadar İstanbul'da kaldı. Divanıharp yargılamaları ise yetkililerin sıkça değişmesi, evrak eksiklikleri ve nihayetinde hükûmet değişikliği nedeniyle uzun bir süre neticelenemedi. 1923 yılında tekrar açılan dosya, kovuşturmayla gerek olmadığı gerekçesiyle 14 Kasım 1923'te karara bağlandı.

İstiklal Harbi'ne katılmak için 28 Ocak 1921 günü İnebolu'ya gelen Ali Hikmet Bey, birkaç gün sonra da İnebolu'dan Anadolu'ya geçti. 10 Mart 1921'de **İnönü** Mevzi-i Müstahzar Kumandanlığına atandı. Görev gereği Eskişehir'de bulunduğu sırada İkinci İnönü Muharebeleri başladı. İkinci İnönü Muharebeleri boyunca, Garp Cephesi Kumandan Vekili sıfatıyla cephe gerisindeki işleri sevk ve idare ettiği gibi cephenin ikmal işlerini de yerine getirdi. 4 Mayıs 1921'de, 11.

Fırka Kumandanlığına atandı. Başkumandan **Mustafa Kemal** imzalı 13 Ağustos 1921 tarihli yazıyla, 11. Fırka Kumandanlığı yetkileri uhdesinde kalmak üzere **Millî Müdafaa Vekâleti** Müsteşarlığına atandı. Bu görevi sırasında, Bakanlığın tertip ve düzeninden başlayarak **Sakarya Meydan Muharebesi**'nin başarılı olması için ciddi bir mesai harcadı. 6 Kasım 1921 tarihli TBMM kararnamesiyle, Sakarya Meydan Muharebesi'ndeki olağanüstü hizmetlerine binaen sahip olduğu muharebe madalyalarının birer derece üstündeki madalyalar ile taltif edildi. 17 Mayıs 1922'de atandığı 2. Kolordu Kumandanlığının komutasını, 24 Mayıs'ta birliğine giderek devraldı. Kolordusu ile Büyük Taarruz'a katılarak İzmir, Menemen, Bergama, üzerinden Edremit'e geldi. Altı aya yakın bir süre kolordusu ile Edremit'te kaldıktan sonra Balıkesir'e geldi. **Ali İhsan (Sabis) Paşa**'nın İzmir'deki Divanıharp yargılamalarında da geçici azalık yaptı. Millî Mücadele'deki gayret ve fedakârlıkları nedeniyle terfi ettirilerek, 6 Eylül 1922'de mirliva rütbesine getirildi.

Askerliğin yanı sıra iki dönem milletvekilliği de yapan Ali Hikmet Paşa, ilk mebusluk vazifesini kısa bir süre de olsa Türkiye Büyük Millet Meclisi 2. Dönemi'nde (1923-1927) yaptı. 28 Haziran 1923'te yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinde Bursa'dan aday oldu. 430 oy ile TBMM 2. Dönem milletvekili olarak Meclis'e girdi. Mustafa Kemal Paşa, fiilen komutanlık ve milletvekilliği görevlerini bir arada yapanlardan askerlik ya da siyasetten birini tercih etmelerini istediğinde, askerliği tercih ederek 1 Kasım 1924'te milletvekilliğinden istifa etti.

Milletvekilliğinden istifa ettikten sonra Balıkesir'e dönerek 2. Kolordu Kumandanlığı vazifesini devam ettirdi. 30 Ağustos 1926'da ferik rütbesine terfi etti. 1927 yılında bir müddet tedavi için yurt dışında bulundu. Uzun sayılabilecek bir süre Balıkesir'de, 2. Kolordu Kumandanlığı yapması nedeni ile şehre bir hayli hizmetlerde bulundu, pek çok yere adı verildi. 10 Mayıs 1934'te Kayseri'ye 6. Kolordu Komutanı olarak atandı. Bu görevdeyken **Soyadı Kanunu** çıktığında, kendi ifadesiyle "Gazi'nin son nutkunda kullandığı ve daima istimallerini tavsiye buyurduğu Türkçe kelimelerden bir olan "Erdem" kelimesini" soyadı olarak kabul etmişse de 31 Aralık 1934'te soyadını "Ayerdem" olarak tadil etti. 11 Mayıs 1935'te kendi isteğiyle emekliliğini talep etti; 30 Mayıs 1935 günü itibariyle korgeneral rütbesindeyken emekliye sevk edildi.

Ali Hikmet Ayerdem ikinci milletvekilliğini TBMM 5. Dönemi'nde (1935-1939), emekliliğinin hemen ardından yaptı. Gaziantep Milletvekili Reşit Açar'ın 27 Nisan 1935'te vefatıyla boşalan yere 745 oydan 645'ini alarak seçildi, 31 Mayıs 1935 günü itibariyle de mazbatasını aldı. Milletvekilliği ile birlikte 1936 yılında, Türk Spor Kurumu Başkanlığı görevini de beraberinde yürüttü. Almanya'daki ilgili konferans ve olimpiyatlara gözlemci olarak katıldı. Kalp rahatsızlığı nedeniyle bir müddet Viyana'da tedavi gördü. Ancak tamamıyla iyileşmeden 21 Mart 1939'da Şişli'deki evinde kalp krizi nedeniyle 63 yaşında vefat etti. Cenazesi, ertesi gün Teşvikiye Cami'nde kılınan öğle namazına müteakip askerî törenle Zincirlikuyu Asrî Mezarlığı'na defnedildi. Kabri, İstiklal Harbi komutanlarının naaşlarının Devlet Mezarlığı'na taşınmasını öngören "2549 Sayılı Devlet Mezarlığı Hakkında Kanun" gereği, 29 Kasım 1988'de Ankara'da bulunan Devlet Mezarlığı'na nakledildi.

1904 yılında, Serfice doğumlu Hamdiye Hanım ile evlendi. Bu evlilikten Nüzhet, Bedia ve Lamia isimlerinde iki kız, bir erkek evladı dünyaya geldi. Çeşitli spor dallarına meraklı, iyi derecede Fransızca bilen Ali Hikmet Ayerdem, Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası, Harp Madalyası, Alman Harp Madalyası, Gümüş Muharebe Liyakat Madalyası, Gümüş İmtiyaz Madalyası, Dördüncü Rütbeden Mecidi Nişanı ve Avusturya-Macaristan Fransuva Jozef Nişanı sahibiydi.

Sadık Emre KARAKUŞ

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

BCA (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi): 30-18-1-2/67-63-12; 30-11-1-0 /95-14-17.

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi): BEO. 4378 – 328285; DH.İ.UM.11-9.

MSB Arşiv Müdürlüğü, Korgeneral Ali Hikmet AYERDEM (1314-16) Subay Şahsi Dosyası.

MSB Arşiv Müdürlüğü, Korgeneral Ali Hikmet AYERDEM (1314-16) Emeklilik İşlem Dosyası.

Kara Harp Okulu Tarihî Arşivi, 25 Numaralı Künye Defteri.

TBMM Arşivi, 5. Devre Kocaeli Mebusu General Ali Hikmet AYERDEM Tercümeihali.

II. Resmî Yayınlar

TBMM 5. Devre Zabıt Cerideleri.

III. Gazeteler

Akşam, 22 Mart 1939; 23 Mart 1939.

Cumhuriyet, 22 Mart 1939; 23 Mart 1939.

Ulus, 22 Mart 1939; 23 Mart 1939.

IV. Süreli Yayınlar

YETKİN, Sabri, “Ali Hikmet Paşa’nın Günlüklerinden Milli Mücadeleye Bakış” **Toplumsal Tarih**, S.85, İstanbul Ocak 2001, s.6-16.

V. Tetkik Eserler

GÖRGÜLÜ, İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu, 1912-1922:Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi**, II. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 2014.

KOCATÜRK, Utkan, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918-1938)**, III. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

SÜSLÜ, Azmi; BALCIOĞLU, Mustafa, **Atatürk’ün Silah Arkadaşları Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri**, AKDITYKA. Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Ankara 1999.

TBMM Albümü 1920-2010, C.I., TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

TOKER, Hülya; ASLAN, Nurcan, **Birinci Dünya Savaşına Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri**, Cilt III, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009.

Türk İstiklal Harbi’ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989.

28/11/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ali-hikmet-ayerdem-1876-1939/?pdf=3875> adresinden

erişilmiştir